

Ringkøbing-Skjern Kommune

Retningslinier for behandling af sager om magtanvendelse

Indholdsfortegnelse:

1. Det generelle lovgrundlag	side 2
1.1. Grundlovens § 71	side 3
1.2. Servicelovens § 82 – omsorgspligten	side 3
1.3. Samtykkebegrebet	side 4
2. Betingelser for magtanvendelser i Henhold til servicelovens kap. 24	side 6
2.1. Foranstaltninger	side 6
2.2. Formål	side 6
2.3. Personkredsen	side 6
2.4. Generelle betingelser	side 7
3. Betingelser fastsat i forhold til de Enkelte foranstaltninger	side 8
3.1. Personlige alarm- og pejlesystemer	side 8
3.2. Fastholdelse	side 10
3.3. Tilbageholdelse i boligen	side 12
3.4. Fastspændning med stofseler	side 14
3.5. Optagelse i særligt botilbud uden samtykke	side 15
4. Krav til beslutningsgrundlaget	side 18
5. Registrering og indberetning	side 19
6. Tilsyn og opfølgning	side 21
7. Handleplaner	side 22
8. Inddragelse af pårørende	side 23
9. Klageregler	
9.1. Procedure for indgivelse af klage	side 24
9.2. Hvem kan klage?	side 24
9.3. Klager til det sociale nævn	side 24
9.4. Klager til Ankestyrelsen	side 24
9.5. Domstolsprøvelse	side 25

Sundhed & Omsorg
[Administration

Telefon
99741554
E-post
l.moller@rksk.dk

Dato
12. september 2007
Sagsnummer
2007041058A

Retningslinier for behandling af sager om magtanvendelse

I nærværende notat beskrives retningslinierne for behandling af sager om magtanvendelse i Ringkøbing-Skjern Kommune.

Retningslinierne er fælles for fagområderne "Voksenhandicap & Socialpsykiatri" og "Sundhed & Omsorg".

På tværs af de 2 fagområder er der nedsat en følgegruppe, der skal behandle indberetningerne.

Følgegruppen har afgørelseskompetence i forhold til vurdering af lovligheden af beslutningerne om magtanvendelse. Den øvrige beslutningskompetence er på enhedsleder-/centerlederniveau – dog i myndighedsfunktionen for så vidt angår de selvejende institutioner.

Indberetningerne vedr. magtanvendelse sendes via et elektronisk system.

1. Det generelle lovgrundlag

Baggrunden for reglerne om magtanvendelse er et politisk ønske om at styrke retssikkerheden såvel hos den berørte personkreds som for den pågældende personalegruppe.

Reglerne om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten fremgår af Lov om social service (serviceloven) kap. 24.

Magtanvendelse defineres som "fysiske indgreb i selvbestemmelsesretten".

I reglerne om magtanvendelse er der en præcisering af de sociale myndigheders aktive omsorgspligt, jfr. servicelovens § 82.

Herudover er der en positiv opregning af reglerne for de lovlige indgreb i selvbestemmelsesretten.

De handlinger, der ikke kan henføres til omsorgspligten eller til en af de nævnte indgreb i servicelovens §§ 125-129 vil være at betragte som ulovlige. En undtagelse kan dog være overgreb begrundet i straffelovens regler om nødværge eller nødret.

I regelsættet er der givet særlige retsgarantier i form af sagsbehandlingsregler, klageregler samt regler for domstolsprøvelser. Eksempelvis skal det sociale nævn efter indstilling fra kommunen træffe afgørelse om tilbageholdelse i boligen.

Ved beslutning om tilbageholdelse i boligen eller flytning mod den pågældendes vilje skal der stilles advokatbistand til rådighed.

Intentionen med reglerne er, at indgreb i selvbestemmelsesretten skal undgås blandt andet ved hjælp af pædagogiske midler. Dette er understreget ved, at det er forbudt at anvende fiksering.

Reglerne om magtanvendelse gælder generelt i alle boformer og i alle dagtilbud, ligesom de også gælder i private hjem, hvor der ydes praktisk eller pædagogisk bistand.

I de følgende afsnit gennemgås de generelle principper for regelsættet, ligesom der gives en systematisk gennemgang af de enkelte bestemmelser.

1.1. Grundlovens § 71

Princippet om den personlige friheds ukrænkelighed er fastslået i grundlovens § 71. Det er dette princip, man har villet tilgodese i reglerne om magtanvendelse.

Begrebet frihedsberøvelse omfatter indespærring og internering, hvor et afgrænset område ikke må forlades uden tilladelse. Indespærring omfatter f.eks. aflåsning af områder, afdelinger m.v., når den indespærrede ikke fysisk har mulighed for at forlade området uden videre.

Der er derfor tale om frihedsberøvelse, f.eks. når en beboer i et botilbud eller plejehjem hindres i at gå ud, og når vedkommende i ord eller handling giver udtryk for ønsket om at gå.

1.2. Servicelovens § 82 – omsorgspligten

Med § 82 har kommunen en lovfæstet aktiv omsorgsforpligtelse, uanset om den enkelte giver sit samtykke.

Omsorgspersonalet kan således handle med en lettere form for fysisk kontakt – f.eks. kropsstøtte, holde i hånd m.v. – såfremt dette er begrundet i omsorgspligten og den enkelte persons værdighed.

Omsorgspligten kan dog aldrig give adgang til at anvende magt, jfr. servicelovens § 82, stk. 1. Hvis det er nødvendigt at anvende magt i udøvelsen af omsorgen, skal hjemmelen findes i servicelovens §§ 125-129. I praksis er der en gråzone mellem grænsen for omsorgspligt og magtanvendelse, og det er derfor især på dette område, at der skal være løbende dialog mellem omsorgspersonalet og forvaltningen.

Det er forudsat jfr. § 129, at man altid skal anvende det mindste indgreb.

Afvejningen af, hvad der er mindst indgribende for personen skal vurderes i hvert enkelt tilfælde. I en række tilfælde vil det være nødvendigt at foretage en afvejning af, hvad der er mindst indgribende og uværdigt for den enkelte. Her skal omsorgspligten vejes op imod indgrebets karakter.

Personkredsen:

Omsorgspligten retter sig mod personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne, som ikke er i stand til at varetage egne interesser.

Bemærk, at personkredsen er anderledes afgrænset i forhold til omsorgspligten end i forhold til reglerne om magtanvendelse.

1.3. Samtykkebegrebet

Hjælp efter serviceloven forudsætter som udgangspunkt, at pågældende er indforstået med at modtage hjælpen.

Forudsætningen for et gyldigt samtykke er:

- At det er givet, inden handlingen udføres,
- At pågældende forstår, hvad samtykket indebærer.

Vurderingen af den enkeltes habilitet beror på en konkret vurdering af vedkommendes psykiske tilstand.

Et samtykke, som er opnået ved tvang eller svig (f.eks. afgivelse af urigtige oplysninger eller fortielse af sandheden) er ikke gyldigt.

Et gyldigt samtykke kan foreligge i form af:

- Et *udtrykkeligt* samtykke, hvor man klart giver udtryk for at være indforstået med den pågældende handling. Det kan være mundtligt eller skriftligt.
- Et *stiltiende* samtykke, hvor personens signaler og opførsel må tolkes således, at der foreligger samtykke. Dette kræver et indgående kendskab til personen.

Et gyldigt samtykke omfatter aldrig passivitet.

Hvis en person ikke er i stand til at give udtryk for sine ønsker, og man antager, at vedkommende ville have samtykket, eller handler man udelukkende på grund af fravær af modstand, er der ikke tale om gyldigt samtykke.

I loven og vejledningen bruges begrebet "mod pågældendes vilje". Dette har 2 former:

1) Passivitet.

Der er tale om passivitet ved fravær af modstand og manglende evne til at udtrykke sine ønsker. Passivitet kan være vanskelig at skelne fra stiltiende samtykke. Men det sidste fordrer et signal eller opførsel, som kan tolkes som samtykke. Ved tvivlstilfælde må det opfattes som passivitet.

2) Aktiv modstand.

Her er der tale om aktiv fysisk modstand. Verbal modstand kan sidestilles med aktiv modstand.

2. Betingelser for magtanvendelser i henhold til servicelovens kap. 24

2.1. Foranstaltninger

Magtanvendelser i relation til servicelovens kap. 24 omfatter udelukkende *fysiske indgreb* i selvbestemmelsesretten. Et fysisk indgreb er et aktivt indgreb, som sættes i værk over for en person, der aktivt modsætter sig eller forholder sig passivt til et konkret tilbud eller opfordring.

2.2. Formål

§ 124, stk. 1

Formålet med at have regler om magtanvendelse er først og fremmest at begrænse magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten til det absolut nødvendige – helt undgå disse om muligt. Magtanvendelse må aldrig erstatte pleje, omsorg og socialpædagogisk bistand og kan ikke begrundes i utilstrækkelige personaleforhold.

2.3. Personkredsen

§ 124, stk. 2

- Personer med betydelig og varigt nedsat *psykisk* funktionsevne,
- Som er visiteret til:
 - Personlig og praktisk hjælp og socialpædagogisk bistand efter servicelovens §§ 83-85
 - eller
 - Behandling efter servicelovens §§ 101 og 102
 - eller
 - Aktiverende tilbud efter servicelovens §§ 103 og 104
- Og som *ikke* samtykker i foranstaltningen.

Det er en forudsætning, at der foreligger nødvendig faglig dokumentation for den nedsatte psykiske funktionsevne, men det forudsættes opfyldt ved visitationen til det pågældende tilbud.

Reglerne i serviceloven om magtanvendelser omfatter kun personer, der ikke giver samtykke til iværksættelse af foranstaltninger efter servicelovens §§ 125-129.

Det vil sige, at vi er uden for reglerne, når personen samtykker. Der er dog klageadgang for pårørende i disse situationer (se afsnit 9)

2.4 Generelle betingelser

- § 124, stk. 3 – man skal først forsøge at opnå personens frivillige medvirken til en nødvendig foranstaltning.
- § 124, stk. 4 – magtanvendelsen skal stå i rimeligt forhold til det, der ønskes opnået. Det mindst indgribende skal altid forsøges først.
- § 124, stk. 5 – nødvendig magtanvendelse skal ske så skånsomt og kortvarigt som muligt.

NB! Reglerne i kap. 24 om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten er uafhængig af boformen.

En lovlig iværksat foranstaltning skal opfylde 3 sæt betingelser:

- De generelle betingelser fastsat i § 124
- De betingelser, der er fastsat i bestemmelser om de enkelte foranstaltninger i §§ 125-129 (se afsnit 3)
- Betingelser, som følger af sagsbehandlingsreglerne i §§ 130-135

3. Betingelser fastsat i forhold til de enkelte foranstaltninger

3.1. Personlige alarm- og pejlesystemer

§ 125, stk. 1

Foranstaltning

- Alarmsystemer, som kan advare personale eller andre, f.eks. pårørende eller naboer, hvis personen forlader boligen
- Pejlesystemer, der kan lokalisere en bortkommen person

Det er forudsat, at der er personale eller andre, som kan reagere på alarmerne.

Det er ikke lovligt at:

- anvende systemer som videokamera og babyalarmer som generel overvågning af den enkelte i boligen (babyalarmer kan dog anvendes som led i omsorgspligten med det konkrete formål at beskytte mod følgerne af f.eks. epilepsianfald og selvdestruktiv adfærd)
- anvende kodelåse, som forudsætter indtastning af særlig kode, når personen ikke har forudsætning for at indtaste koden
- aflåse yderdøren for at forhindre personen i at forlade boligen (men ikke generelt forbud mod aflåsning af hoved- og gadedøre)

Betingelser:

- Der er risiko for at personen ved at forlade bo- eller dagtilbuddet udsætter sig selv eller andre for at lide personskade,
og
- foranstaltningen i det enkelte tilfælde gør det påkrævet for at afværge denne risiko.

§ 125, stk. 2

Foranstaltning:

Særlige døråbnere ved yderdøre for én eller flere personer. Særlige døråbnere omfatter dobbelte dørgreb, dobbelt tryk for døråbning o.l. Der må ikke være tale om en egentlig aflåsningmekanisme, og den må kun virke forsinkende i forhold til personens fri færden.

Betingelser:

- der er nærliggende risiko for, at én eller flere personer ved at forlade bo- eller dagtilbuddet udsætter sig selv eller andre for at lide væsentlig personskade,

og

- forholdene i det enkelte tilfælde gør det absolut påkrævet for at afværge denne risiko,

og

- lovens øvrige muligheder forgæves har været anvendt.

Hvem kan anmode om foranstaltningen?

- Det relevante omsorgspersonale
- Pårørende eller andre med nær tilknytning til vedkommende

Hvem træffer afgørelser?

1. De kommunale tilbud

a) Ved passivitet:

Kompetencen er delegeret til centerledere i Voksenhandicap og Socialpsykiatri og enhedsledere i Sundhed & Omsorg. Kopi af afgørelsen skal sendes til vurdering i Følgegruppen for magtanvendelse.

b) Ved aktiv modstand:

Følgegruppen træffer afgørelse efter indstilling fra centerlederen/enhedslederen.

Kommunens afgørelse skal godkendes i det sociale nævn. Godkendelsen skal foreligge inden foranstaltningen sættes i værk.

2. Selvejende institutioner/private botilbud

Ved passivitet og ved aktiv modstand:

- *Sundhed & Omsorg*: Lederen af Myndighedsafdelingen træffer afgørelse – eventuelt i samråd med følgegruppen - efter indstilling fra lederen af den selvejende institution.
- *Voksenhandicap & Socialpsykiatri*: Koordinatoren for Myndighed træffer afgørelse – eventuelt i samråd med følgegruppen - efter indstilling fra lederen af den selvejende institution.

Afgørelsen sendes til orientering til Følgegruppen for magtanvendelse.

Ved aktiv modstand fremsender leder/koordinator af Myndighed afgørelsen til det sociale nævn til godkendelse.

Afgørelsen/indstillingen skal indeholde oplysninger om foranstaltningen, for hvilken periode de personlige alarm- og pejlesystemer kan anvendes samt klageadgang. Der skal foretages en løbende vurdering af, om behovet er til stede. Revurdering skal ske senest 8 måneder efter godkendelse.

3.2. Fastholdelse

§ 126, stk. 1

Foranstaltningen:

Anvendelse af fysisk magt i form af fastholdelse eller føren til andet opholdssted. Det er ikke tilladt at slå, sparke, tage førergreb eller føre til et aflåst rum.

Betingelser:

- Magt må anvendes, når der er nærliggende risiko for, at vedkommende ville skade sig selv eller andre,

og

- forholdene i det enkelte tilfælde gør det absolut påkrævet at gribe fysisk ind ved at fastholde for at undgå væsentlig personskade.

Væsentlig personskade defineres som: Brækkede lemmer, hjernerystelser, kraniebrud, tabte eller løse tænder og kvæstelser opstået ved enten grov fysisk vold eller ved brug af skarpe instrumenter som knive, sakse m.v. eller andre redskaber. Det kan også dreje sig om forgiftningstilfælde.

Beslutningen om anvendelse af magt træffes af personalet på stedet, da der ofte vil være tale om akut opståede situationer. Magtanvendelserne skal være absolut påkrævet.

§ 126, stk. 2

Foranstaltningen:

Anvendelse af fysisk magt for at udøve omsorgspligten i personlige hygiejnesituationer.

Det drejer sig om følgende hygiejnesituationer: